
Opatów, st. 1, gm. loco, woj. częstochofskie, AZP 83-46/10

Informator Archeologiczny : badania 32, 89-90

1998

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Wstępna ocena ceramiki, oparta o kryteria formamo-typologiczne i technologiczne wykazuje, że w zbiorze dominują fragmenty naczyń ręcznie lepionych, częściowo słaboformująco obtaczanych na wolnoobrotowym kole garncarskim należących do rodziny typów C (Feldberg-Kędrzyno). Fragmenty ceramiki pochodzące z obiektu 24 reprezentują naczynia ręcznie lepione, bez widocznych śladów obtaczania, nawiązujące do rodziny typów A-B (typ Dziedzice- Sukow). Taka struktura zbioru pozwala wiązać odkryte relikty osadnictwa wczesnośredniowiecznego z okresem od połowy VII do VIII w.

W obiektach 10 i 11 znaleziono przedmioty żelazne: dwa noże, fragment trzpienia noża oraz ćwiek (ten ostatni w stropie obiektu).

Jedyny ślad osadnictwa wczesnośredniowiecznego, jaki zarejestrowano poza opisanym skupiskiem - fragment przydennej części naczynia posiadający cechy całkowitego obtaczania - nie jest z nim związany i odnosi się do XII-XIII w.

Trzy obiekty (9, 21 i 22), w których wystąpiły niewielkie ilości mało charakterystycznych fragmentów ceramiki wstępnie schronologizowano jako starożytne. Obiekty 21 i 22 genetycznie nie wiązały się z działalnością człowieka (ślady po korzeniach wypełnione próchnicą), natomiast obiekt nr 9 był niewielką, płytką jamą.

W wypełniku części przebadanych obiektów (7, 14) nie zarejestrowano źródeł ruchomych, które umożliwiłyby ich datowanie. W obu przypadkach były to paleniska.

Obiekty oznaczone numerami 8 (palenisko) i 13 (wkop o czworokątnym kształcie, częściowo przecinający obiekt 11) zawierały materiały nowożytne.

Namysłów, st. 27, gm. *loco*, woj. opolskie, AZP 81-35/8 - patrz: wczesna epoka żelaza

Nieszawa Kolonia, st. 5, gm. Józefów nad Wisłą, woj. lubelskie, AZP 82-74/9 - patrz: młodszy okres przedrzymski – okres wpływów rzymskich

Nowaki, st. 18, gm. Pakosławice, woj. opolskie, AZP 92-30/150 - patrz: wczesna epoka żelaza

Ojców - Jaskinia Łokietka, gm. Skała, woj. krakowskie, AZP 99-55/22 - patrz: paleolit

OPATÓW, st. 1, gm. *loco*, woj. częstochowskie, AZP 83-46/10

- cmentarzysko kultury łużyckiej (II/III-V okres epoki brązu - wczesna epoka żelaza)

Ratownicze badania wykopaliskowe, przeprowadzone w okresie od 29 czerwca do 25 lipca przez Anitę Szczepanek i Magdalenę Wiczorek (Usługi Archeologiczno-Konserwatorskie, Iwona Młodkowska-Przepiórkowska). Finansowane przez PSOZ w Częstochowie. Przebadano powierzchnię 2,75 ara.

Pierwsze informacje o cmentarzysku dotarły do Muzeum Archeologicznego Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie w 1937 r.

W roku 1938 T. Reyman i S. Nosek przeprowadzili tu badania wykopaliskowe. W ich wyniku stwierdzono, że na polu „Kąty” znajduje się cmentarzysko z epoki brązu oraz młodsze od niego cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich. Po wojnie prace na stanowisku podjęto w 1956 r. Badania wykopaliskowe prowadzone były z ramienia Katedry Archeologii Polski Uniwersytetu Jagiellońskiego przez prof. K. Godłowskiego i trwały do 1983 roku. Łącznie w latach 1938-1983 na terenie cmentarzyska odkryto około 1277 grobów, z czego około 546 pochodzi z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza, a około 731 z okresu wpływów rzymskich. W toku prowadzonych prac wyznaczono zasięg cmentarzyska z okresu wpływów rzymskich oraz wschodnią granicę występowania

grobow z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza. W 1993 oraz w 1997 roku przeprowadzono ratowniczą eksplorację niszczonej przez piaskownię obiektów łużyckich. Zdecydowało to o podjęciu w roku 1998 systematycznych, ratowniczych badań wykopaliskowych, które były finansowane przez Państwową Służbę Ochrony Zabytków w Częstochowie.

Badania ratownicze koncentrowały się na obrzeżach piaskowni (w miejscach najbardziej zagrożonych), gdzie w czasie badań w 1993 roku i w 1997 roku stwierdzono występowanie zniszczonych wybiórką piasku grobów. Przebadano obszar o łącznej powierzchni 2,75 ara, odkrywając na tej powierzchni 16 grobów kultury łużyckiej. Wśród grobów wyróżniono 5 pochówków ciałopalnych popielnicowych, 4 ciałopalne jamowe, 3 pochówki ciałopalne z kośćmi pierwotnie złożonymi w pojemniku organicznym oraz 4 pochówki szkieletowe.

Wśród grobów ciałopalnych popielnicowych (groby: 1279, 1280, 1282, 1283, 1289) wyróżniają się groby nakrywane dużymi brukami kamiennymi (wymiary około 1,50 x 0,70 m) zorientowanymi w przybliżeniu wzdłuż osi północny zachód – południowy wschód (groby: 1280, 1279, 1282). Rozległych bruków kamiennych w grobach popielnicowych nie notowano w części cmentarzyska eksplorowanej w latach 1956-83. Odmienną sytuację zarejestrowano w przypadku grobu 1289, w którym popielnica umieszczona była bezpośrednio w piasku. Rolę popielnic pełniły wazy (groby: 1283, 1289), którym towarzyszyły przystawki umieszczane obok popielnic (groby: 1279, 1282, 1283).

Groby ciałopalne jamowe (groby: 1278, 1281, 1291, 1294) posiadały konstrukcje kamienne w postaci obstaw grobowych zorientowanych po linii północny zachód – południowy wschód (groby: 1281, 1294) lub zaznaczane były pojedynczymi kamieniami (grób 1291). Kości przepalone rozmieszczone były równomiernie po całej powierzchni jam grobowych. Pochówki wyposażane były w zestaw naczyń złożony z misy, garnka, kubka i czerpaka (grób 1278) lub zawierały liczne fragmenty ceramiki, pochodzące z kilku naczyń (groby: 1281, 1291, 1294).

Groby ciałopalne z kośćmi umieszczonymi pierwotnie w pojemniku organicznym (groby: 1286, 1288, 1290) wyróżniały się obecnością zwartego skupiska przepalonych kości o średnicy około 40 cm przybierającego w profilu kształt nieckowaty. Groby tego typu nie zawierały w ogóle ceramiki (groby: 1286, 1290) lub obecne w nich były drobne fragmenty skorup (grób 1288).

Pochówki szkieletowe (groby: 1284, 1285, 1287, 1293) składane były w prostokątnych jamach grobowych zorientowanych wzdłuż osi północny zachód - południowy wschód (groby: 1284, 1285). Groby te posiadały konstrukcje kamienne złożone z bruków nagrobnych i obstaw grobowych (groby 1284, 1285) lub nie były zaznaczane w górnych partiach kamieniami (groby: 1287, 1293). Groby tego typu wyposażane były w jedno naczynie (grób 1287), zawierały nieliczne fragmenty ceramiki (groby: 1284, 1285) lub przedmioty brązowe (grób 1293). W jamach pierwotnie złożone były nie spalone zwłoki jednego osobnika. W przypadku grobów 1287 i 1293 nie można było określić pierwotnego ułożenia ciała zmarłego. Szczątki kostne uległy całkowitemu rozkładowi w piasku. Jedynie w południowej części jamy grobu 1285 spoczywała fragmentarycznie zachowana czaszka ułożona na prawym boku, a w północnej części jamy grobu 1284 wystąpiło szkliwo zębów. Groby tego typu osiągały znacząco głębokość; regularna obstawa grobowa w grobie 1284 wystąpiła na głębokości około 100 cm.

Na podstawie wstępnej analizy materiału zabytkowego znalezionej w trakcie badań ratowniczych prowadzonych w 1998 roku można uznać cmentarzysko w Opatowie za typowe dla podgrupy częstochowsko-gliwickiej grupy górnośląsko-małopolskiej kultury łużyckiej, na którym współwystępują w przemieszaniu groby szkieletowe i ciałopalne.

Materiały i dokumentacja z badań przechowywane są w depozycie w Instytucie Antropologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, po opracowaniu trafią do Muzeum Okręgowego w Częstochowie.

Wyniki badań zostaną opublikowane w „Zeszytach Muzeum Częstochowskiego, Archeologia zeszyt 3”; oraz w „Badaniach Archeologicznych na Górnym Śląsku i Ziemiach Pogranicznych w 1998 r.”.

Badania będą kontynuowane.